

Utlåtande

22.11.2024

Ärende: VN/17928/2024

Utkast till regeringens proposition med förslag till ändring av lagen om grundläggande utbildning

Utlåtande

Har ni något att yttra angående 29 §, som gäller telefoner och andra mobila enheter?

Möjligheten för läraren eller rektorn på undantagsgrunder ge eleven tillstånd att använda sin mobiltelefon också under lektionstid är för snävt skrivet. Förslaget riskerar nu att inskränka rättigheterna för en del elever och kan till och med försvåra situationen för personalen i skolan om eleven inte kan använda sin telefon som hjälpmedel eller för medicinskt bruk på grund av en funktionsnedsättning eller sjukdom på grund av det inte kan omfattas av undantaget gällande hälsovård. Exempelvis kan en lärare eller rektor enligt nuvarande lagförslag inte ge en elev tillstånd att använda sin mobila enhet under lektionstid trots att hen använder den som hjälpmedel. Därför behöver lärarens och rektorns möjlighet att ge tillstånd till en elev att använda sin mobiltelefon eller mobila enhet förutom hälsovård också omfatta sjukvård och hjälpmedel. Mobila enheter används redan idag som hjälpmedel och för andra kroniska sjukdomar än diabetes. Med tanke på att lagstiftningen och dess förarbeten kommer att användas främst av yrkesgrupper som inte är jurister är det speciellt viktigt att exemplen i detaljmotiveringarna breddas så att de åtminstone motsvarar situationen i skolorna idag. Undantaget är nu snävt skrivet utifrån enbart ett diabetesperspektiv och behöver därför kompletteras så att det är bredare och därmed motsvarar den verklighet som råder i skolorna med många olika sjukdomar och funktionsnedsättningar. Undantaget beaktar inte heller framtiden. Detta kan inte enbart korrigeras med Utbildningsstyrelsens anvisningar.

Att enbart ha med hälsovård blir för snävt. En sådan snäv formulering kan leda till att skolans skyldighet att tillhandahålla personal med sjukvårdskunskap, hjälpmedel och handledning samt skolgångsbiträden på ett sätt som inte är syftet med lagändringen. Behov av hjälpmedel är inte hälsovård utan hör till den specialiserade sjukvården, rehabiliteringen och funktionshinderservicen (socialvård). Det kan finnas skäl att överväga om det muntliga eller skriftliga beslut som en lärare eller en rektor ska fatta om undantagslov för att använda telefonen kunde ske i samarbete med elevhälsan, eftersom det är oklart om en lärare eller en rektor har behörighet att göra en medicinsk eller en social bedömning som kan behövas. Lärarna och rektorn kan också behöva stöd i detta beslutsfattande.

Av detaljmotiveringarna framgår det att lärarens eller rektorns beslut antingen kan vara muntligt eller skriftligt. För både elevens, familjens, lärarens och/eller rektorns rättssäkerhet behöver detaljmotiveringarna kompletteras med att om undantaget beviljas muntligt måste detta antecknas på något sätt. Muntligt tillstånd kan enbart ges för tillfälliga situationer eller före ett skriftligt beslut har fattats. I de situationer när en elev kommer att behöva mobiltelefonen längre perioder pga personliga orsaker (hjälpmedel, hälsovård och/eller sjukvård) ska beslutet alltid vara skriftligt. Detta eftersom det handlar om ett förvaltningsbeslut som enligt 43§ 1 mom. förvaltningslagen ska ges skriftligen. Ett dylikt undantagsbeslut kan inte räknas som faktisk förvaltningsverksamhet. Dessutom kan det ske personalbyte inom en skola och då är det svårt att bevisa ett muntligt beslut. Det behöver också tilläggas att förvaltningslagens bestämmelser också i övrigt behöver beaktas.

1 mom. sista meningen ändras därför till: ,för att användas som personligt hjälpmedel eller för personliga hälso- och sjukvård.

Har ni något att yttra angående 36 d §, som gäller telefoner och andra mobila enheter?

Detaljmotiveringarna innehåller inga uppgifter om vad en lärare behöver beakta ur bl a rättssäkerhetssynpunkt både ur eget och elevens perspektiv när föremål som en mobilenhet omhändertas. det står helet inget om att enheten ska lämnas tillbaka efter skoldagen slut.

Har ni andra kommentarer angående förslagen som gäller telefoner och andra mobila enheter?

Rättsvetenskapen stöder förslagen som gäller telefoner och andra enheter. Det är viktigt att grundläggande aspekter har beaktats i lagförslaget.

Har ni något att yttra angående 41 a-d och 42 d § angående regionförvaltningsverkens laglighetstillsyn?

Rättsvetenskapen på Soc& Kom stöder lagförslaget, speciellt att regionförvaltningsverket skall kunna utföra tillsyn också på eget initiativ. Detta är ett behov som framgår av forskningen och som förbunden Hem & Skola och Vanhempainliitto påtalat under redan under en längre tid.

Finland är hittills det enda landet i Norden som saknat en övervakningsmekanism som den som nu föreslår i lagförslaget. Det är en brist i rättssäkerheten både för elever, familjer och personal i skolorna att tillsynen har varit beroende av enskilda klagomål till regionförvaltningsverket. Att samma system för tillsynen inte är de samma för småbarnspedagogiken och grundskolan är en brist som kan korrigeras i och med lagförslaget.

Liksom förbundet Hem & Skola är rättsvetenskapen vid Soc&Kom däremot orolig för hur detaljmotiveringarna till 41 a § lagförslaget har formulerats. Det finns risk att målet och syftet med lagförslaget urvattnas och att den problematik med nuvarande system som forskningen bl a lyft fram inte korrigeras. Speciellt eftersom detaljmotiveringarna inte innehåller något om att eftersom den nya uppgiften ska utföras med befintlig personal kan det krävas att denna personal får utbildning för den nya uppgiften. Den formulering som är mest oroande är ändå att det i lagförslaget står att också i fortsättningen så kan det hända att den huvudsakliga tillsynen sker via klagomål. Att skriva ut en

sådan mening i detaljmotiveringarna kan leda till att arbetet medvetet styrs i den riktningen och därmed uppfylls inte målsättningen med lagförslaget. Den rättssäkerhetsproblematik som idag råder på grund av att tillsynen enbart kan göras genom klagomål korrigeras inte heller. I forskningen har det lyfts fram att ett av de största problemen med rättssäkerheten med nuvarande system är att det är beroende av aktiva och kunniga vårdnadshavare som har mod att föra sitt barns ärende vidare till regionförvaltningsverket. Något som framgår bl a av artikeln "School supervision in Finland and Sweden: taking pupils' rights more seriously?" av Niina Mäntylä, Suvianna Hakalehto och Maria Refors Legge. Också andra problem som lyfts fram i artikeln beaktas inte heller genom de detaljmotiveringar som lagförslaget nu innehåller.

Korrigerig: Åtminstone denna mening stryks (s.33) "On mahdollista, että valvonta jatkossain tapahtuisi ensisijaisesti kanteluiden pohjalta."

Detaljmotiveringen borde snarare kompletteras med att regionförvaltningsverkets nya mandat möjliggör att tillsyn kan utövas utifrån bl a att elever, föräldrar och/eller personal är i kontakt med tillsynsmyndigheten och uppmärksammar dem på brister på samma sätt som personalen inom social-, hälso- och sjukvården har gjort. Det räcker inte med att skriva att det ger tillsynsmyndigheten att reagera på saker som lyfts upp i media.

Har ni andra kommentarer angående regionförvaltningsverkens förslag som gäller laglighetstillsyn?

Niina Mäntyläs, Suvianna Hakalehtos och Maria Refors Legges komparativa forskning mellan Sverige och Finland "School supervision in Finland and Sweden: taking pupils' rights more seriously?" i Nordisk Socialrättslig Tidsskrift 33, 2022 saknas. I den internationella jämförelsen behandlas enbart mobiltelefonförbundet och inte tillsynsmyndigheten. En brist som behöver rättas till.

Vill ni kommentera 2 § som gäller inkluderandet av en fysiskt aktiv livsstil i målen för förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen?

Att fysisk aktivitet är till barnens bästa och att sådan är bra för barns utveckling, välmående och lärande är något som stöds av barnrätten och som rättsvetenskapen stöder. Däremot blir det en konflikt med barnrätten och barnets bästa att enbart främjande av en motionsinriktad livsstil tas med i 2§ lagförslaget om utbildningens mål. Det har heller inte öppnats upp i detaljmotiveringarna till lagförslaget vad det hela egentligen handlar om. Därmed blir lagändringen svår att tilläpa och implementera i praktiken.

Liksom Hem & Skola uppmärksammar rättsvetenskapen lagberedaren om att detta tillägg till 2§ lagförslaget inte överensstämmer med barnrätten eftersom enbart en del av den har beaktats. Lagförslaget förbiser härmed de skyldigheter som staten Finland har enligt art. 31 barnkonventionen – barns rätt till vila, fritid, lek och rekreation samt det kulturella och konstnärliga livet. Både barns rätt till lek och kulturella och konstnärliga livet har utan motivering lämnats utanför lagförslaget. Exempelvis kunde det tas in i detaljmotiveringarna att en motionsinriktad livsstil kan främjas genom lek. I barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 17 lyfter barnrättskommittén bl a fram att "Att delta i samhällets kulturliv är viktigt för barns känsla av tillhörighet. Barn ärver och upplever det kulturella och konstnärliga liv som deras familj, lokalsamhälle och samhället i stort lever. Genom den

processen upptäcker och formar de sin egen identitet, vilket innebär att de i sin tur bidrar till att stimulera och ge livskraft åt kulturliv och traditionella konstformer.” (p.11) ”Barn behöver delta i kulturella och konstnärliga aktiviteter för att bygga en förståelse inte bara av sin egen utan även andras kultur. Det ger dem tillfälle att bredda sina horisonter och lära sig av andra kulturella och konstnärliga traditioner, och därmed bidra till ömsesidig förståelse och uppskattning av mångfald.” 8p.12) I p.14 f) lyfter barnrättskommittén fram att ”Det kulturella och konstnärliga livet: Kommittén stöder uppfattningen att det är genom kulturellt och konstnärligt liv som barn och deras intressegemenskaper uttrycker sin specifika identitet och den mening de tillmäter livet samt bygger sin världsåskådning som representerar deras möte med externa krafter som påverkar deras liv.

Förutom att barnrättskommittén har lyft fram kulturens, konstens och musikens viktiga betydelse för barnens bästa och utveckling stöds det också av forskningen. Bl a har det i professor Minna Huotilainens forskning framkommit att barns koncentrationsförmåga förbättras när barn musicerar och att kultur- och musik stöder språkutvecklingen.

Med tanke på att regeringen vill förbättra barnens förmåga att fokusera behöver 2 § sista meningen lagförslaget kompletteras.

Att enbart ta med fysisk aktivitet står också i strid med regeringsprogrammet: 5.4 Kultur, motion och idrott samt unga.

Förslag: Förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen ska dessutom främja motions- och kulturinriktad livsstil.

Har ni andra kommentarer till förslaget om en fysiskt aktiv livsstil?

Professor Minna Huotilainens forskning om musikens betydelse har helt förbisetts i lagförslaget.

Vill ni yttra er om förslagen som gäller en författningsöversyn av lagen om grundläggande utbildning?

Rättsvetenskapen stöder att bestämmelser i förordningen överförs till lagen.

Krook Ulrika
Helsingin yliopisto, Svenska social- och kommunalhögskolan -
Rättsvetenskap Soc&Kom